

Düşündürən və kamilləşdirən poeziya

Mir Mehdi Seyidzadə

Yasəmənlar açanda,
Bülbül bağa uçanda,
Oxuyanda nəğməni
Xatırlayarsan mən!

Aşanda uca dağdan,
İçəndə gur bulaqdan,
Gəzəndə göy çəmənini
Xatırlayarsan mən!..

Arzular çox, ömür az,
Mən olmayanda hər yaz,
Dolananda gülşəni
Xatırlayarsan mən!

Məşhur mahnının bu sətirləri müəllifini görkəmli şair kimi təqdir etmək, lirik şeirlərin dəyərli nümunələrini yaradan sənətkar olaraq başa düşmək və humanist, məhəbbət dolu insan kimi tanımaq üçün zəngin təsəvvür verir.

“**Mir Mehdi Seyidzadənin adı, əsərləri və şəxsiyyəti xalq arasında, gənc və yaşlı oxucular içərisində ehtiramla xatırlanır, məhəbbətlə yad edilir və sevilir. Gözəl şeirləri və pyesləri ilə böyüməkdə olan nəsildə yüksək ideyalar, nəcib hisslər aşıl原因 şair XX əsr ədəbiyyatımızın görkəmli nümayəndələrindəndir. O, çoxsaylı oxucularını, pərəstişkarlarını və mənəvi dostlarını tapana qədər çox uzun, mənalı və məzmunlu bir yol keçmişdir.**

Bu yol öz başlanğıcını uşaqlıq illərinin təmiz romantikasından götürmüş və sonralar iki istiqamətə ayrılmışdır: gənclərin saf eşqini, yüksək əxlaqi-mənəvi sifətlərini tərənnüm edən lirik şairin və yaşlıları müdrik fikirlər və gözəl hisslərlə düşündürüb təsirləndirən ağsaqqal bir sənətkarın yolu. Şairin amalı, məqsədi və yaradıcılıq yolunun mənə və istiqaməti həmişə aydın olmuş, irəliyə, yüksəkliyə və bədii bitkinliyə doğru tərəqqi etmişdir.

Mir Mehdi Seyidzadə üçün həqiqi eşq və məhəbbət gözəllik, üvlilik, ucalıq deməkdir. Şairin qəzəllərində bu mövzu əsas yerlərdən birini tutur. Müəllif öz sevdiyini ən nəcib, ən ali duyğular oyadan həyat nemətlərinə oxşadır. Qəzəllərindəki hüsn, gözəllik, işvə-naz, üvlilik dünyası, güllər, çiçəklər, sevgi-vüsal həsrəti qəlb oxşayır. Doğrudan da, əziz dost, sən əgər sabaha inamla, etiqadla baxırsansa, onda qəlbən ən nəcib hisslərlə döyünəcək. Bu vaxt ürəyindən keçəcək:

*Sevdiyin olsun ömür yoldaşı dünyada sənə,
Bədəsildən uzaq ol, uyma vəfasız gözələ,
Yazdığım hər qəzəlin fikrinə, mənasına bax,
Ey rəqibim, demə Mir Mehdi uyubdur qəzələ.*

Şair bu günün sevən, yaradan gənclərində gözəl əxlaqi keyfiyyətləri görmək istəyir. Gənclərə öyüd-nəsihət verir, onları nandanlara qoşulmamağa çağırır.

Mir Mehdi Seyidzadə əsərlərində uşaq psixologiyasına, kiçik vətəndaşların mənəvi, ruhi aləminə bələd olan, gənclərin təlim-tərbiyəsinə və əxlaqi-estetik inkişafına təsir göstərən nəsihətçi peydaqq, şair və geniş oxucu kütləsini, xalqı düşündürən əhəmiyyətli ictimai məsələləri əks etdirən sənətkar kimi nəzərimizdə canlanır. Müəllifin müxtəlif illərdə yazdığı “Xatırlayarsan mən”,

“Qələm”, “Sənubər və sarmaşığı”, “Bıçaq”, “Səhər” şeirləri, “Elindir”, “Bənzədirəm”, “Kamalından danış”, “Fərağın atasına”, “Gün gələr torpaq olarsan”, “Bir gözələ yüz qəzəl” qəzəlləri, “Səbayel gözəli”, “Ceyran” və “Nərgiz” poemaları, “Sehrlı nar”, “Üç alma”, “Sirli çeşmə”, “İsgəndər və çoban” mənzum nağılları, “Şairin gəncliyi”, “Qorxmaz”, “Cırdan”, “Fitnə” və “Sehrlı saz” pyesləri buna parlaq sübutdur.

**“ 1930–70-ci illərin uşaqları onun şeirlərini əzbərləyə-
əzbərləyə bağcaya, məktəbə gediblər, Vətəni sevir, təbiəti qoruyublar, ata-ana qədri biliblər. Bir vaxtlar orta məktəb dərslərində şeirlərini oxuduğumuz, əzbərlədiyimiz gözəl şairimiz Mir Mehdi Seyidzadə lirik, həssas şair olaraq gözəlliyə, incə insani hisslərə sıx tellərlə bağlıdır.**

“Gözəllik” anlayışı şairin təsəvvüründə mücərrəd bir məfhum deyildir; Vətənin təbii mənzərələrində, təbiətin və fəsilərin hüsnündə, eyni zamanda insanların əməlinə, əməyində və daxili mənəvi aləmində təzahür edən, nəzərə çarpan ülvə bir keyfiyyətdir.

Şairin vətən, xalq və azadlıq kimi müqəddəs mövzulara münasibətində, təmiz və pak insan eşqini tərənnüm edən şeirlərində, həmçinin uşaqlar üçün yazdığı səmimi mahnılarında coşqun, həm də saf bir romantika duyulur. Bu romantikanın kökü həyata, torpağa bağlıdır, buna görə də təsirli və tərəvətlidir.

*Ömür keçir: həyatın dənizi dərinləşir
İrəliləyə gedəndə dalgalarla əlləşir
Adam var ki, ömrünü qayğısız vurur başa.
Bənzəyir dənizlərin dibində itən daşa.
Adam var ki, çalışır: mavi suları yarıq
Əmmanların dibindən parlaq inci çıxarır*

Mir Mehdi Seyidzadə yaşlılar və böyükər üçün bir sıra dəyərli əsərlər yazan şair kimi tanınıb sevilməkdən ziyadə, müasir Azərbaycan ədəbiyyatında başlıca olaraq uşaq yazıçısı kimi məşhurdur. Uşaq yazıçısı olmaq çox çətin, məsuliyyətli, həm də şəərəfidir. Uşaq psixologiyasının incəliklərini duymaq, balacalara həqiqəti deməyi bacarmaq və qəlbən sevindirib razı sala bilmək qabiliyyəti hər kəsə müyəsər olmur. Bu çox nadir bir istedaddır ki, doğruluğu, məsumluğu və səmimiyyəti, bütün varlığı ilə yaşayan azyaşlı vətəndaşlara həyatın gözəlliklərini, insanların əməlini, mübarizəsini və xarakterini sevdire biləsən, onları təsirləndirməyi bacarasan... və elə edəsən ki, uşaqlar deyilənləri heç zaman yaddan çıxarmasınlar, daim gözəllik və həqiqət haqqındakı anlayışlarında səhv etmədiklərinə birdəfəlik inansınlar. Mir Mehdi Seyidzadənin qələmində bu xüsusiyyətlər vardır. Müəllifin “Övlad məhəbbəti”, “Qaranquşlar”, “Gülməlidir”, “Yaxşı yoldaş” və s. şeirləri, nağıl-pyesləri və poemaları onun qüvvətli uşaq yazıçısı olaraq yaradıcılıq xüsusiyyətlərini, bədii imkanlarını və bu ədəbiyyata gətirdiyi özünəməxsus yenilikləri bütünlüklə aşkara çıxarır.

Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının yaradıcılarından olmaq etibarilə şair uşaqlara – özünün müdrik və məsum oxucularına üç mühüm

fikri, məsələni təlqin etməyə çalışır. Birinci, həyatda namusla yaşamaq, doğruçu olmaq və dostla, yoldaşla dar gündə, çətin zamanda köməklik göstərmək. İkinci, öz qəlbində müqəddəs duyğulara yol vermək, cəmiyyət, xalq və vətən üçün yararlı vətəndaş kimi böyümək. Üçüncüsü isə zülmə, xəyanətə və şər qüvvələrə qarşı mübarizə aparmaq, gözəllik və paklığın qələbə çalması uğrunda çarpışmaq. Müəllif bu qəbildən olan fikirlərini, arzularını əyani şəkildə şərh etmişdir. Çox az hallarda isə nəsihətamiz şəkildə, didaktik üsulla fikirlərini bildirmişdir. Həmin səbəbdən də şairin oxucuları onun təsvir etdiyi qəhrəmanların, müsbət surətlərin ədalətsizlik, pislilik və zülm üzərindəki qələbəsinə inanırlar, bu qəhrəmanları hiss edir, görür və sevir. Mir Mehdi Seyidzadənin uşaq ədəbiyyatı sahəsindəki xidmətlərindən biri də onun bir sənətkar olaraq öz mövzularını qaynar və tükənməz bir çeşmədən, xalq ədəbiyyatı nümunələrindən götürməsidir ki, bu da şairin əsərlərinə bir təbiilik, bədii aydınlıq və şirinlik gətirmişdir. Şair uşaqları ılıq hissləri və təmiz fikirləri, böyükləri alovlu eşqi və şirin qəzəlləri ilə sevindirmişdir. Mir Mehdi Seyidzadə mənəviyyət mücəssəməsi idi.

O özü ruhən, şeirləri isə məzmun və mənaca həmişə cavan-
dır. Şair qocalsa da, şeir qocalmaz deyirlər. Bu sözlər Mir Mehdi Seyidzadənin “Həmişə cavan” şeirində öz əksini tapır.

*Mənə cavanlığı xatırladır çəməndə bahar:
Təbiətim belədir ki, baharı sevdi könül.
Salır xəyalına fəcrin qızıl şəfəqlərini,
Ədur ki vəcdə gəlib lələzəri sevdi könül.
Bu qardaş elləri, Mir Mehdi, mən gəzin deyirəm,
Səadət eşqinə xoş ruzigarı sevdi könül!..*

Mir Mehdi Seyidzadə ilk yaradıcılığına xalq ədəbiyyatı motivləri üzrə nağıl və poemalar yazmaqla başlamışdır. Folklorun daimi mövzusu olan Xeyir ilə Şərin mübarizəsi mövzusunı yeni məzmunla – əməkçilərin zalımlara qarşı mübarizəsi ilə əlaqələndirmiş, azadlıq və inqilab ideyalarını tərənnüm etmişdir. Elə bu baxımdan da onun ilk əsəri “Qoçaq Səməd” (1929) xalqın padşaha qarşı üsyanı və qələbəsi mövzusunda həsr olunmuşdur. Şairin xalq ədəbiyyatı motivləri üzrə yazdığı nağıl-poemalardan biri də balacaların ən çox sevdiyi “Cırdan” nağılıdır.

Xalq şairi Süleyman Rüstəmlə birlikdə

Ustad şair azyaşlı oxucuları ilə söhbətləşərkən

O, Cırdanın nağılını şeir dili ilə balaca oxuculara sevdirmişdir. Mir Mehdi Seyidzadənin əksər əsərləri, əsasən də "Həyat eşqi" adlı kitabında toplanmış şeir və təmsilləri əmək mövzusunda yazılmışdır. Şair uşaqları əməyə alışıdırmaqla yanaşı, onlara sağlamlıqlarını qorumağı da tapşırır.

Balacalara səliqə-sahmana, təmizliyə riayət etməyi öyrədir.

*Yoldaşına bir uşaq,
Söylədi: - Güzgüyə bax!
Kirlidir yanaqların,
Əllərin, barmaqların.
Al, bu sabun, bu da su,
Əl-üzünü təmiz yu.
Kır tutmasın dərinin,
Təmizlə dişlərinin.*

*Uşaq eşitdi bunu.
Tez götürdü sabunu.
Guyundu təmiz-təmiz,
Oldu kirsiz, ləkəsiz.*

Mir Mehdi Seyidzadənin uşaq şeirləri ilə yanaşı, maraqlı, mənalı təmsilləri də yaddaşlara həkk olunub. Uşaqlar bu təmsilləri sevsə-sevə oxuyurlar. Şairin təmsilləri də tərbiyəvi məqsəd daşıyır. Müəllif qarşısına məqsəd qoyur ki, oxucunu ayıq salsın, hər cür çətin məqamdan çıxmaq yolunu ona göstərsin. "Tülkü və cücə", "Qaranquş və bayquş", "Darğa-qarğa", "Lovğa çıraq", "Yarasa və pərvanə", "Aslan və ceyran", "Ədabaz meymun", "Canavar və tülkü" təmsillərində isə insanların xislətinə yol tapa biləcək mənfi cəhətlər tənqid olunur.

“ Mir Mehdi Seyidzadənin əsərləri uzun illərdir dərs kitablarına, eləcə də Gənc Tamaşaçılar Teatrının repertuarına daxil edilib. "Nərgiz" nağıl-poeması əsasında yazdığı nağıl-pyes onu bir dramaturq kimi tanıtmışdır. "Kiçik təyyarəcilər", "Neftə doğru", "Pinti Həsən", "Uşaq şeirləri" kitablarından "Nərgiz" əsərinədək yüksələn şairin həm məhsuldar, həm də keyfiyyətə yeni dövrü başlanır.

Nağıl-pyes 1935–36-cı illərdə Gənc Tamaşaçılar Teatrının və Kukla Teatrının səhnələrində müvəffəqiyyətlə oynanılmışdır. Bu nailiyyətlər şair-dramaturqu daha da ruhlandırır. O, "Nərgiz"dən sonra bir-birinin ardınca "Təzə şəhər", "Pilotlar", "Eldar və Zaman", "Kiçik pyeslər" kitablarını çap etdirmişdir. "İsgəndər və çoban", "Meyvələrin bəhsi" və s. əsərləri isə rus və digər dillərə tərcümə edilərək yayılmışdır.

Mir Mehdi Seyidzadə Ömər Xəyyam, A.S.Puşkin, Jukovski, İ.A.Krlov və başqa ədiblərdən tərcümələr də etmişdir.

Böyük Vətən müharibəsi başlananda Mir Mehdi Seyidzadə qələmini süngüyə çevirib qələbəmizə köməklik göstərmiş, ölkəmiz üçün ağır olan günlərdə onun "Balaca döyüşçülər" (1941), "And", "Vətən qızı", "Qorxmaz", "Şanlı qəhrəman" (1942), "Bizim ellər" (1944), "Qəmər" (1945), "Maral" (1945) və s. əsərləri nəşr olunmuşdur. Şairin 1945-ci ildə tamamlanmış "Zəfər" pyesi də oxucular tərəfindən rəğbətlə qarşılanıb. Gənclərimizin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyələndirilməsində bu əsərlərin böyük rolu var.

Yaradıcılığında ən kamil və məhsuldar dövr müharibədən sonrakı illərə təsadüf edir. 1945–57-ci illərdə şairin çoxlu kitabları – "Şah və xidmətçi" (1947), "Şeirləri" (1948), "Yaxşı yoldaş" (1949), "Çiçəklənən düzlər" (1950), "Bağçamız" (1953), "Yeni il hədiyyəsi" (1954), "Seçilmiş əsərləri" (1957) və s., həmçinin V.A.Jukovskidən tərcümə elədiyi "Nağıllar və şeirlər" (1947) kitabı çap olunur. Uşaq və gənclər üçün yazdığı "Bahar", "May bayramı", "Oynaq topum", "Bənövşə", "Laylay" və s. şeirlərinə musiqilər bəstələnmişdir.

1964-cü ildə görkəmli sənətkarın "Şairin kitabxanası" seriyasından ilk kitabı çap olunur. Buraya müəllifin ən yaxşı şeirləri, uşaq əsərləri və nəğmələri, poemaları və dahi Azərbaycan şairi M.Füzuliyə həsr etdiyi "Şairin gəncliyi" adlı dram əsəri daxil edilib.

Mir Mehdi Seyidzadə bədii yaradıcılıqla yanaşı, 1925–76-cı illərdə vətəndaş ədib kimi dövrü mətbuatda publisistik yazılar, resenziyalar, ədəbi-tənqidi məqalələrlə də sözünü deyib. Bu yazılarda günün vacib məsələlərindən, həmçinin şairin qələm dostlarından, ayrı-ayrı ədəbiyyatçılarımızın yaradıcılığından söhbət açılır.

Azərbaycan ədəbiyyatının, xüsusən uşaq ədəbiyyatının inkişafındakı xidmətlərinə görə Mir Mehdi Seyidzadə ordenlər, medallar, fəxri fərmanlarla təltif edilib, əməkdar incəsənət xadimi fəxri adına layiq görülmüşdür. İllər ötsə də, hər dəfə uşaq ədəbiyyatından söz düşəndə uşaqların da, böyüklərin də sevimlisi Mir Mehdi Seyidzadə hörmətlə anılacaq, yada düşəcək. Onun şeirləri hələ uzun illər körpələrin dillərində əzbər qalacaqdır. ❖

Ruhiyyə Məmmədli,
F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası elmi-metodika şöbəsinin müdiri

Ədəbiyyat:

1. Seçilmiş əsərləri. 2 c-də, c. 1. – B.: Azərneşr, 1966. – 363 s.
2. Seçilmiş əsərləri. 2 c-də, c. 2. – B.: Azərneşr, 1966. – 363 s.
3. Ağacların şikayəti (şeirlər, təmsillər, poemalar). – B.: Gənclik, 1987. – 86 s.
4. Xatırlayarsan mənə. – B.: Gənclik, 1978. – 260 s.